

Early Journal Content on JSTOR, Free to Anyone in the World

This article is one of nearly 500,000 scholarly works digitized and made freely available to everyone in the world by JSTOR.

Known as the Early Journal Content, this set of works include research articles, news, letters, and other writings published in more than 200 of the oldest leading academic journals. The works date from the mid-seventeenth to the early twentieth centuries.

We encourage people to read and share the Early Journal Content openly and to tell others that this resource exists. People may post this content online or redistribute in any way for non-commercial purposes.

Read more about Early Journal Content at <http://about.jstor.org/participate-jstor/individuals/early-journal-content>.

JSTOR is a digital library of academic journals, books, and primary source objects. JSTOR helps people discover, use, and build upon a wide range of content through a powerful research and teaching platform, and preserves this content for future generations. JSTOR is part of ITHAKA, a not-for-profit organization that also includes Ithaka S+R and Portico. For more information about JSTOR, please contact support@jstor.org.

THE LAST TWO CHAPTERS OF
SAMUEL BEN ḤOFNI'S

כתאב אחכאם שרע אלעזרית

BY ISAAC HERZOG, Paris.

I

SAMUEL BEN ḤOFNI GAON, head of the academy of Sora (died 1034), is undoubtedly one of the most remarkable personalities of the gaonic school. Like his famous predecessor Saadya, Samuel b. Ḥofni was at once an eminent Talmudic authority, a philosophical thinker, and a Biblical exegete. A philosopher of less originality and an exegete of a lower order than the sage of Fayum, he none the less possesses sufficient interest to deserve close study.

While the philosophical and exegetical sides of Samuel's literary activity have received considerable attention, its halakic aspect has been wellnigh neglected. The fact does not stand alone. It may be taken as exemplifying the comparative neglect into which has fallen the Halakah—that department of Jewish learning which more than any other is justly entitled to be called Jewish science (חכמת ישראל). To confine ourselves to the present instance. It was certainly not so much on account of his philosophical culture as on that of his mastery of the Halakah that Samuel b. Ḥofni occupied the gaonic chair at the Academy of Sora. In his case, however, the paucity of the material available might perhaps be urged as an excuse.

Dr. I. Israelsohn, who had rendered a real service to Jewish literature by his excellent edition of Samuel's *Commentary on the Pentateuch*, recently made an effort in the direction of drawing from obscurity what remains of the Gaon's halakic writings.

In the *Hakkedem* of September, 1909, Dr. Israelsohn published from a unique manuscript at the St. Petersburg Library the tenth or last chapter of Samuel ben Hofni's treatise on *ṣiṣit* כְּתָב אַחֲכָאם שְׂרַע אֶלְעִיָּצִית.

The reason for singling out that particular chapter is given by Dr. Israelsohn in the following words which I may be permitted to quote :

‘Unter den 7 erhaltenen Capiteln ist es besonders das letzte, welches unsere Aufmerksamkeit fesselt — nicht so sehr durch seinen Inhalt als durch eine merkwürdige Mischna-Variante die es bietet. Der Autor behandelt in diesem Capitel die Frage, “ob in Ermangelung von purpur-blauen Fäden (תכלת) die Pflicht der Schaufäden wegfällt” und geht hierbei von der Mischna מנחות 4, 1 aus. Während nun in unserem Texte die Mischna את מעכבת את התכלת התכלת אינה מעכבת את הלבן lautet . . . wird sie von unserem Autor in ihrer ersten Hälfte in diametral entgegengesetztem Sinne citirt und zwar התכלת מעכבת את הלבן. Die Möglichkeit eines Copistenfehlers in unserer Handschrift ist im gegebenen Falle vollkommen ausgeschlossen, da das Mischna-Citat, wie es in der Handschrift lautet, entsprechend in's Arabische übersetzt ist und der ganzen Discussion über die in Rede stehende Frage zu Grunde gelegt wird . . . Es bleibt nur die Voraussetzung übrig dass in dem Texte, der ihm vorgelegen, wirklich die von ihm angeführte Lesart gestanden hat. Aber auch in diesem Falle ist es sehr auffällig und befremdend dass Samuel ben Chofni, dem

doch als Gaon die Halacha in allen ihren Teilen gegenwärtig sein musste, sich von einer augenscheinlich falschen Lesart hat irreführen lassen.'

In thus qualifying as 'augenscheinlich falsch' the reading adopted by Samuel b. Ḥofni, the editor obviously means that its utter untenability becomes manifest in the course of the development of the Halakah in the Gemara. And, as a matter of fact, this is really the case, for with reference to the attempted reconciliation of the opinion of רבי with that of the משנה, the גמרא expressly says:

החינה לבן דאינה מעכבת את התכלת תכלת דאינה מעכבת את הלבן
מאי היא וכו'

thus presupposing in the Mishnah "התכלת אינה מעכבת וכו'".

Yet it is scarcely conceivable that the Gaon should have been guilty of such slackness of attention. The principal of a Rabbinical Seminary in Sora could be relied upon to exercise greater circumspection in giving an *exposé* of a *sugya*. Is it not possible that his text of the Gemara differed as much from that of our editions as that of his Mishnah? The attentive reader of the Talmud will have noticed that from the beginning of the *sugya*, מתניתין, down to החינה, just quoted, there is nothing irreconcilably conflicting with the Gaon's reading in the Mishnah.¹

¹ לימא מתניתין דלא כרבי דתניא וראיתם אותו מלמד שמעבבין זה את זה דברי רבי וחכמים אומרים אין מעבבין מ"ט דרבי דכתיב הכנף מין כנף וכתיב פתיל תכלת ואמר רחמנא עד דאיכא תרוייהו בחד ורבנן וראיתם אותו כל חד לחודא משמע לימא דלא כרבי אפילו תימא רבי לא נצרכא אלא לקדם דתניא מצוה להקדים לבן לתכלת ואם הקדים תכלת ללבן יצא אלא שחיסר מצוה מאי חיסר מצוה אילימא חיסר מצוה דלבן וקיים מצוה דתכלת לרבי עכובי מעבבי אהרדי א"ר יהודה א"ר שחיסר מצוה ועשה

Would it not be just sufficient to assume the omission in Samuel's copy of precisely this fatal portion of text from *התינה* to *תכלת*?

The passage in question occurs again in the *sugya* where it receives a further development:

איתמר נמי אמר ליה לוי לשמואל לא תיתיב אכרעך עד דמפרשת לי
להא מילתא התכלת אינה מעכבת את הלבן והלבן אינו מעכב את התכלת
מאי היא א"ל לא נצרכא . . . תינה לבן דאינו מעכב את התכלת תכלת
דאינה מעכבת את הלבן מאי היא א"ל רמי בר חמי וכו' (*ibid.*)

How deal with this? Now this very passage beginning *איתמר נמי אמר ליה לוי לשמואל* and ending *תכלת* is cited bodily by Samuel b. Ḥofni himself. Evidently it cannot conflict with his reading in the Mishnah, for the Gaon would scarcely so utterly forget himself. The truth is, I think, that Samuel b. Ḥofni took the *הלכה* proposed by Levi to Samuel for solution not as our Mishnah Menahot 4, 1 but as a *בריייתא* of some sort. In his discussion of the question of the relation subsisting between *תכלת* and *לבן*, while reproducing practically the whole of the *sugya*, the Gaon omits, as we should indeed expect, *התינה*—*שבולה תכלת* from the portion of the Gemara immediately referring to the Mishnah.

מצוה דלא עבד מצוה מן המובחר התינה לבן דאינו מעכב את התכלת
תכלת דאינה מעכבת את הלבן מאי היא וכו' (Menahot 35 a-b)

According to Samuel b. Ḥofni the division of opinion between the *משנה* and *רבי* (לימא דלא כרבי) would of course be limited to the second part of the Mishnic statement—*הלבן אינו מעכב וכו'*—there being agreement in the first part—*התכלת מעכבת*. The question *רבי עכובי מעכבי וכו'* would fit in very well with the Gaon's *גירסא* in the Mishnah, *התכלת מעכבת*. There would, however, be a difficulty in the *אוקימתא* interpreting *התכלת מעכבת את הלבן* in a different sense than *התכלת מעכבת את הלבן*, as a moment's reflection on the part of the reader will soon make clear. But similar instances occur here and there in the Talmud.

וראם אהל אלתלמוד אן יתרצו קול רבי חתי יואפק קול אלמתניתין בקולחם אמר רב יהודה אמר רב אפילו תימא רבי לא צריכה לקדם דתניא מצוה להקדים לבן לתכלת ואם הקדים תכלת ללבן יצא אילא שחיסר מצוה ופסרו קולחם אילא שחיסר מצוה וקאלו מאי חיסר מצוה אי נימא חיסר מצוה דלבן וקיים מצוה דתכלת לרבי עכובי מעכב הדאדי פתרכו ה"א אלונה וצארו אלי וגה אחר והו אן קאלו אמר רב יהודה אמר רב חיסר מצוה נעשה מצוה ולא הוי מצוה מן המובתר ואכרו דלך בקולחם אמר ליה לוי לשמואל לא תיחב אכרעך עד דמפרשת לי להא מילתא התכלת אינה מעכבת את הלבן והלבן אינו מעכב את התכלת מנא לן אמר ליה לא נצרכא אלא לסדין בציצית דמצוה לאקדומי לבן ברישא ואי אקדים תכלת ברישא לית לן בה, תם קאל התינח לבן דאינו מעכב את התכלת התכלת דאינה מעכבת את הלבן וכו" (*Hakēdem, loc. cit.*)

We may now, I believe, assert with a high degree of confidence that in the time of Samuel ben Ḥofni there existed a different recension of the גמרא corresponding to the *varia lectio* תכלת מעכבת את הלבן in the משנה.

That the reading of our copies is the original one will be readily conceded. The corresponding omission in the Gemara, presupposed by Samuel ben Ḥofni's treatment, must have been occasioned by the incorrect Mishnah reading, the first התינח—תכלת coming to be regarded as mere anticipatory dittography.

The Gaon registers three different opinions regarding the question of תכלת ולבן.

פנקול אן אלזלאף פימא בין אלקדמא כאן פי דלך עלי ז צרוב, אלאול הו קול סתם משנה נעני סתם מתניתין התכלת מעכבת את הלבן והלבן אינו מעכב את התכלת ותפסיר דלך הו אן אלתכלת אדא פקדת אוקפת וגוב אלציצית אלדי סמאה אלקדמא לבן לביאצח בל אסקטת וגובה מהמא פקדת אלתכלת, פאמא אלציצית אלתי הי לבן פאנהא אן פקדת וגורת אלתכלת לם יסקט וגוב אלתכלת בפקד אללבן. ואלעכוב פי אצל

אללגהּ הוּ אַללַבַּת וַאֲלֹקוֹף עַן אֵלִישׁ לֵאנָה תַרְגוֹם וְלֹא יִכְלוּ לְהַתְמַהֵּמָה . . .
וַאֲלֹצֶרֶב אֶלְתָּאִי הוּ קוֹל רַבְּנֵי הַקְדוּשׁ אֵלֶּדִי סְמוּה רַבִּי וְהוּ אֵן אֶלְתַּכְּלַת
מַהֲמָא פַקְדַת יִסְקַט וְנוֹב אֶלְלָבֵן וּמַהֲמָא פַקְדַת יִסְקַט וְנוֹב אֶלְתַּכְּלַת
חֵית יִקוֹל וְרֵאִיתֶם אוֹתוֹ מִלְּמוֹד שְׁמַעֲכֵבִין זֶה אֵת זֶה דְּבַרֵּי רַבִּי. וַאֲלֹצֶרֶב
אֶלְתָּאֶלֶת הוּ קוֹל אֶלְזַמְעָאָהּ פִּי אֶלְבְּרָאֲנִיָּהּ וְחַכְמִים אוֹמְרִים אֵין מַעֲכֵבִין
וַאֲרֵאדּוּ בְּדֹלֶךְ אָנָּה אִזָּא פַקְדַת אַחְדָּהֲמָא לֶם יִסְקַט וְנוֹב אֶלְאֲכֶר. (*ibid.*)

A very serious objection against his Mishnah reading is the entire absence in the Talmud of an explanation of the first opinion or the opinion of סתם משנה according to him, whereas the other two receive due treatment. The difficulty by no means escaped his notice, but he deftly made use of it for inferring the rejection by the Talmud of the סתם משנה

וּבַעַד דְּכִרְנָא לְדֹלֶךְ נַעוֹד אֵלִי תְּבִיִין אֶלְהַלְכָּהּ פִּי אִי אֶלְאֶקוּאֵל הִי פִּנְקוֹל
אֵן אֶלְהַלְכָּהּ הִי כְּקוֹל אֶלְחַכְמִים אֵלֶּדִי רוּוָה פִּי אֶלְבְּרָאֲנִיָּהּ וְלִים אֶלְהַלְכָּהּ פִּי
דֹּלֶךְ כִּסְתָם מַתְנִיתִין וַאֲלֵדִי יִדֵּל עָלֵי צִהָה דֹּלֶךְ הוּ אֵן אַהֵל אֶלְתַּלְמוּד כְּאַצּוֹ
פִּי דְכֶר וְגַה אֶלְמַתְנִיתִין אֶלְבְּרָאֲנִיָּהּ וְתַכְלָמוּ עָלֵי צַחְתָּהָא וְתַרְכוּ אֶלְכְּלָאֵם
עָלֵי סַתָּם מִשְׁנָה . . . (*ibid.*)

I shall have occasion to deal more fully with this point in a subsequent article, when I hope to discuss the place of Samuel ben Ḥofni as an halakist.

II

The ninth chapter though not of such importance for the history of the Talmudic text as the tenth or last, nevertheless offers some interesting points. My interest in it was aroused while studying ציצית הַלְכוֹת in Maimonides's Code. In giving a description of the חֲלוֹזֹן or species of mollusk used for the dyeing of תְּכֵלֶת, Maimonides states²

² In the *Jewish Encyclopædia*, s. v. Fringes, Maimonides is wrongly referred to as saying that the blood of the *hilazon* is red.

דמו שחור כדיו. This particular is not traceable to any known Talmudic or Midrashic source. We could speak with greater confidence if we had at our disposal the now lost ירושלמי קדשים. Did the great codifier identify the חלזון של תכלת with *sepia officinalis*, which secretes a black fluid? Cf. Lewysohn, *Zoologie des Talmuds*, § 369. I should rather think we have here a combination of Talmudic and Aristotelian authority. Aristotle in speaking of the purple-producing mollusca supplies the following information:

Εἰσὶ δὲ τῶν πορφυρῶν γένη πλείω . . . καὶ τὸ ἄνθος αὐτῶν αἱ μὲν πλείσται μέλαν ἔχουσιν, εἶναι δ' ἐρυθρὸν καὶ μικρόν, κτλ.

(*Hist. Anim.* v. 15. 4.)

Maimonides, conceiving the *tekelet* colour as a deep dark blue ("הלכות ציצית, פרק ב", *passim*), was probably led to identify the חלזון של תכלת with that class of marine snails which, according to Aristotle, furnish a black dye, and so added this further mark of identification to the description given in the Talmud (Menahot 44 a). There still remains one detail to be accounted for. What authority may he have had for כדיו? Aristotle gives no indication about the degree of blackness. In this connexion it is worth noting that the Greek word μέλαν also denotes 'ink'. May not the Arabic version, bent upon reproducing this shade of meaning, have rendered μέλαν by 'ink-black'? Aristotle in all probability was accessible to Maimonides only through the medium of the Arabic. My efforts to discover the Arabic translation of the passage in question have hitherto proved fruitless. In the manuscript copy extant at the British Museum, the only one I know of, the fifth book of the History of the Animals, so Dr. Barnett informed me, is totally missing.

Samuel b. Ḥofni's treatise on ציצית appearing to me

likely to throw light on this obscure point, I applied to the Director of the Imperial Public Library at St. Petersburg for a transcript of the chapter on תכלת. Thanks to the courtesy of His Excellency and to the kind offices of Dr. I. Markon I have been placed in possession of a copy. My expectation has not indeed proved true, but the chapter as already remarked is by no means devoid of interest.

TEXT

ואלפצל אלתעסא

אלקול פי צפה אל תכלת

פנקול אן תעלי קאל ונתנו על ציצית הכנף פחיל תכלת³ וגאנה אל
זכר באנה כאן יצבנ בדם חיואן מאוי יסמי חלזון מע אכלאט אזר⁴ ופי
דלך קאלו חלזון זה גופו דומה לים⁵ בריתו דומה לדג ועולה אחד לשבעים

³ Num. 15. 37.

⁴ Cf. תוספות מנחות 42 b, caption :

דבר תימא הוא איך מערב שום דבר בהדי תכלת ושמא עם הסממנים
נקרא תכלת ובקונטרס פירש לשרות בהן כדרך הצובעין ששורין אותו בצריף.
Cf. Rashi, *ibid.* : בייצא :

Cf. Maimonides, הל' ציצית פרק ב'.

⁵ This characteristic is not satisfied by any—at least Mediterranean—species of the genera *murex* and *purpura* which alone are known to have been anciently employed in purple dyeing. Lewysohn (*Zoologie des Talmuds*, § 366), identifying the חלזון של תכלת with *purpura* or *pelagia* (Pliny, 9, 36, 61; Voigt 3, p. 459), proposes the emendation גונו for גופו. The correction, besides lacking the support of any authority whatever, would really not be helpful in the least, for if in the text גונו would be the exact equivalent of גופו in this connexion, meaning nothing but 'its colour', i. e. the colour of the animal or of its shell; the dye-secretion is termed דם in this very passage. Khout's attempted solution ascribes to גופו a meaning which it simply cannot be made to bear. גופו כלומר מראה גופו היינו מראה (חלזון) (Aruch Completum, s. v. חלזון). Khout here really betrays complete ignorance of the nature of the dye-secretion in the *muricidae* and *purpuridae*. The Talmudic description

שנה וברדמו צובעין תכלת לפיכך דמיה⁶ יקרים וכאן יגב מייניכון צבג אל תכלת של ציצית בקצד להא יניה⁷ מן אולהא לקולהם בענן צביעה לשמה וקאלו פי שרך דלך אמ' ליה אבה לרב שמואל ב"ר יהודה הא תכילתא היכי צבענן⁸ לה אמ' ליה מתיינן דם חלזון וסממנים ושדינן⁹ להו ביורה ומרתחינן ושקלינן פורתא בביעתא וטימינן לה באודרא ושדינן ליה להווא דביעתא וקלינן ליה לאודרא שמע מינה תלת שמע מינה מעמה פסלה¹⁰ ושמע מינה טעימה פסולה ושמע מינה בענן צביעה לשמה ואקשו וקאלו ויינו טעימה לשמה היינו צביעה לשמה¹¹ ופרקו בקולהם אמר רב אשי מה טעם קאמר מה טעם טעימה פסולה משום דבענן צביעה לשמה¹². ולצעובה אמר אל תכלת מא כאנת תשתרא אלא מן משה רי באלתקה ואל אמאנה וכאנת מע דלך תמתחן לולא תיכון מצבינה בנזר אלצבג אלמכצום¹³ ופי דלך קאלו תכלת אין לה בדיקה ואינה נקחת אילא מן המומחה ספרים יש להן בדיקה ונקחין מכל אדם ואקישו תכלת אין לה בדיקה והא רב יצחק בריה דרב יהודה בדיק לה מיתי מנביא גילא ומיא דשבלילתא ומי רגלים בני ארבעים יום ותרי לה מאורתא לצפרא אי איפרד חזותה פסולה ואי לא כשרה ורב אחא בריה דרב שירא משמיה דר'

probably applies to *Janthina* (*Janthina Pallida* Harvey, *Janthina Prolongata* Blainville), not to *Helix Janthina* as some supposed (Lewysohn, *loc. cit.*): the latter species does not really live in the Mediterranean. No serious difficulty is offered by the fact that the colour of the dye furnished by *Janthina* partakes of the violet, while תכלת, according to tradition, was an intense blue. Some other materials besides the 'blood of the *hilazon*' probably entered into the manufacture, having the effect of deadening the element of red. Compare Note 2, מע אכלאטאכר. I hope to publish shortly a work dealing with this among kindred matters, embodying my own researches together with the illuminating remarks of my learned friend M. L. Germain, Dr. ès Sciences, of the Muséum national d'Histoire naturelle.

⁶ Better than דמיו of the editions.

⁷ Professor Barthélemy of the École des Hautes Études to whom I forwarded a copy of the text has suggested יעאינה.

⁸ The editions צבעיתו.

⁹ The editions ורמינן.

¹⁰ Cf. editions.

¹¹ Cf. editions.

¹² Cf. editions.

¹³ Professor Barthélemy corrects אלמרסום.

אבא אמ' מיתא חמירא ארסכא דספרי¹⁴ ואפי לה אי אשתנאי למעליותא כנרה ואי לא פסולה וסימניך שינוי שקר שינוי אמת, ופרקו וקאלו מאי אין לה בדיקה נמי מישום טעימה. מר מושיכי איתי בשני רב אחאי ברקוה בדרב יצחק בריה דרב יהודה ואשתנאי לגרעותא ברקוה בדרב אווא¹⁵ ואשתנאי למעליותא אמר להו רב אחאי הא לא תכלת היא ולא קלה אילן היא אילא שמע מינה שמעותא אהדרי איתמר. ר' מאני דייק וואבין בחומרי מתניאתא אמ' להו ההוא סאבא הכי עבוד קמאי דקמך ואצליח בעיסקיהו. פאן אשתרי אוואר עליה ציצית וכאן שראה מן ישר¹⁶. כאן דלך דלך ג... ולו אשתראה מן גוי תאגר נאז איינא פאן אשתראה כאן עליה חלהא (?) ותעליך (?) בדלהא, ופי דלך קאלו הלוקח טלית מצויצת מן השוק מישראל הרי היא בחזקתה מן הגוי מן התגר כשרה מן ההדיוט¹⁷ פסולה אף על פי שאמרו אין אדם רשאי למכור טלית מצויצת בשוק עד שיתיר ציציותיה, וקד תבין ממא קדמניאה פי כלאמנא אן תפסיר מן ההדיוט כותי והו אלסאמרי לאנהם קד קאלו פי מוצע אכר מאן הדיוטות כותאי.

HEBREW TRANSLATION

והפרק התשיעי

מאמר בענין התכלת

נאמר כי העליון אמר . . . ובא לנו הידיעה שהיו צובעים בדם חיה של ים ששמה חלזון בתערובת דבר אחר ועל זה אמרו חלזון זה . . . והצובע

¹⁴ Cf. editions, and cf. פסחים 42 a, קולן של סופרים.

¹⁵ Doubtless a copyist's mistake for אחאי. See דקדוקי סופרי, Menahot 43 a.

¹⁶ = ישראל.

¹⁷ The remark that הדיוט here means Samaritan is as astounding as it is unparalleled, the reference to סנהדרין 21 b being altogether irrelevant. One almost feels inclined to doubt that the statement emanates from the Gaon. It would be interesting to compare the passage in the כתאב אחכאם referred to as containing the grounds for this curious interpretation, but unfortunately I have only the last two chapters at my disposal. Compare, for instance, כן אונאה לתגר, בשם שאונאה להדיוט כן אונאה לתגר, בבא מציעא 51 a.

התכלת לתכלית (זו) היה צריך להשגיח עליה מתחלתה כמו שאמרו בענן צביעה לשמה ואמרו בענין זה אמר ליה אבה . . . ומפני הקושי שבתכלת לא היתה נקנית אלא מן המפורסמים לאנשי אמת ואמנה. ואף על פי כן היתה נבדקת שמא נצבעה בצבע אחר שלא מן המפורש ועל זה אמרו תכלת אין לה בדיקה . . . והקשו ואמרו תכלת . . . ותירצו מאי אין לה בדיקה . . . ואם קנה טלית ועליה ציצית אם קנאה מישראל . . . ואם קנאה מגוי תגר יוצא . . . ועל זה אמרו הלוקח טלית . . . וכבר נתפרש במה שאמרנו למעלה בבאורנו שכונת דבורם מן ההדיוט כותי והוא שמרוני לפי שכבר אמרו מאן הדיוטות כותאי.